

ЛЕКЦІЯ 7. КРАЇНИ ЄВРОПИ

Питання до теми:

1. Загальна характеристика Європи.
2. Регіони Європи.
3. Значення Європейського Союзу у розвитку економіки Європи.

1. Загальна характеристика Європи

Європа займає провідне місце у світовому господарстві за розмірами промислового та сільськогосподарського виробництва, експортом товарів та послуг, розвитком міжнародного туризму. Її сумарний ВВП становить майже 30% світового. Вона лідирує у світовій торгівлі за обсягами золотовалютних запасів та іноземних інвестицій.

У господарствах Європи співіснують три сектори:

- національний (приватний);
- державний;
- іноземний.

Провідна галузь промисловості – машинобудування. Друге місце займає хімічна промисловість. Чорна металургія історично розвивалася, насамперед у країнах, що мають відповідне сировинне забезпечення – Німеччина, Великобританія, Франція, Іспанія, Бельгія, Люксембург, Польща, Чехія. Після Другої світової війни великі металургійні комбінати споруджувалися та розширювалися в морських портах з орієнтацією на імпорт більш якісної та дешевої залізної руди та металобрухту. Найсучасніші з таких комбінатів знаходяться у Fos (Франція), Торонто (Італія). В останні роки набуває популярності будівництво металургійних міні-заводів. Основними галузями кольорової металургії є виробництво алюмінію та міді.

Лісова промисловість є галуззю міжнародної спеціалізації Швеції та Фінляндії. Ці країни називають головним «лісовим цехом» регіону.

Останнім часом на прикладі «Силіконової долини» в США, в Європі

також функціонують *науково-дослідні парки*. Найбільші з них знаходяться поблизу Кембриджа (Великобританія), Мюнхена (Німеччина). На півдні Франції, у районі Ніцци, формується «долина високих технологій».

Головні галузі сільськогосподарського виробництва: рослинництво й тваринництво – поширені повсюдно в різних поєднаннях. За основними видами сільськогосподарської продукції більшість країн забезпечує свої потреби й зацікавлені в її збуті на зовнішніх ринках.

Природні умови та історичний шлях розвитку аграрного сектора економіки Європи сформували три типи сільського господарства: північноєвропейський, середньоєвропейський та південноєвропейський. Сформувалося декілька широтних зон спеціалізації сільського господарства. Для першої з них (Скандинавія та Великобританія) притаманні переважано інтенсивне молочне тваринництво, а в рослинництві, що його обслуговує, – кормові культури та сірі хліба. Отже, у сільському господарстві регіону спостерігаються чітко виражені особливості зональної, а також приміської спеціалізації. Потужні зони приміського господарства, що забезпечують великі промислові агломерації молоком, яловичиною, свининою, птицею, яйцями, овочами, фруктами, склалися в Німеччині, Нідерландах, Великобританії, Франції.

Великобританія та Італія мають найбільш розвинуті господарські комплекси. В останні десятиліття відбувається перерозподіл співвідношення сил між ними. Роль лідера дедалі більше бере на себе Німеччина, тоді як Великобританія – колишня «світова майстерня» – втрачає свої позиції. Серед інших країн найбільшу економічну вагу мають Іспанія, Нідерланди, Швейцарія, Бельгія, Швеція. На відміну від згаданих чотирьох головних країн, економіка останніх базується насамперед на окремих галузях, що завоювали, як правило, європейське або світове визнання. Австрія, Бельгія, Нідерланди, Норвегія, Фінляндія, Данія, Люксембург, Ісландія входять до групи малих промислово розвинутих країн. До середньорозвинутих країн у європейських масштабах відносять Португалію, Грецію, Ірландію. Країни-карлики (Андорра, Ватикан,

Мальта, Монако, Сан-Марино, Ліхтенштейн) мають специфічну роль у розвитку регіону.

У Центральній та Східній Європі розташовані вісімнадцять постсоціалістичних країн із перехідною економікою, що мають значно нижчий економічний і соціальний потенціал та відповідно рівень розвитку.

2. Регіони Європи

До регіонів Європи належать:

1) *Західна Європа* – має високий рівень розвитку економіки. Структура – господарства однорідна: частка промисловості у ВВП країн становить 2/5, частка послуг щорічно зростає, питома вага сільського господарства зменшується від 2 до 5 %. Економіка Західної Європи суттєво впливає на тенденцію розвитку як європейської, так і світової економіки (табл. 7.1);

Основою туристичної індустрії Західної Європи є значні природно-рекреаційні ресурси, величні історичні, архітектурні пам'ятки. Щорічно країни Західної Європи відвідують 140 млн. туристів, які поповнюють їхній бюджет більш ніж на 80 млрд. дол. Францію відвідують 60 млн. туристів, Велику Британію – 19,3 млн., Австрію 19 млн.

Найпривабливішими туристичними об'єктами регіону є:

- гірські масиви Альп (зимовий відпочинок у Франції, Швейцарії);
- морське узбережжя, Арденни (Бельгія, Люксембург) і Піреней (Франція);
- долини річок Рейн, Везер, Єльби, Дунаю, Луари, Сени, Темзи, Северну;
- багато численні ландшафтні парки, всесвітньо відомі культурні центри:
 - музеї;
 - художні галереї;
 - театри;
 - бібліотеки;

- королівські замки;
- собори, церкви.

Таблиця 7.1 – Західна Європа

Країна (площа, тис. км ²)	Столиця	Населення млн. осіб (рік)	Державна мова	Домінуюча релігія	ВВП (ППС) / д.н.*, дол. США (2008 р.)
Австрія (83,9)	Відень	8,206 (2009 .)	німецька	християнство (католицизм)	39,887
Бельгія (30,5)	Брюссель	10,511 (2005.)	нідерландська, французька, німецька	християнство (католицизм)	36,416
Велика Британія (244,8)	Лондон	60,441 (2005.)	англійська	християнство (англіканство, католицизм)	36,385
Ірландія (70,2)	Дублін	4,109 (2007.)	ірландська	християнство (католицизм)	42,110
Ліхтенштейн (0,16)	Вадуц	0,034 (2006.)	німецька	християнство (католицизм)	31,600
Люксембург (2,6)	Люксембург	0,454 (2005.)	німецька, французька	християнство (католицизм)	82,441
Монако (0,0019)	Монако	0,035 (2005.)	французька	християнство (католицизм)	29,000
Нідерланди (41,90)	Амстердам	16,36 (2007.)	нідерландська	християнство (католицизм)	40,558
ФРН (356,9)	Берлін	82,0 (2009)	німецька	християнство (католицизм)	35,539
Франція (551,5)	Париж	60,18 (2003.)	французька	християнство (католицизм)	34,205
Швейцарія (41,3)	Берн	7,489 (2005.)	німецька, французька	християнство протестантизм	43,196

* д.н. – показник на душу населення

2) *Північна Європа* – один з економічно найрозвинутіших регіонів у світі. На ці країни припадає приблизно 1 % населення та 3 % ВВП і промислової продукції розвинутих країн, але за показниками ВВП та промислового

виробництва на душу населення вони належать до групи найрозвинутіших країн світу (табл. 7.2).

Таблиця 7.2 – Північна Європа

Країна (площа, тис. км ²)	Столиця	Населення млн. осіб (рік)	Державна мова	Домінуюча релігія	ВВП (ППС) / д.н.*, дол. США (2008 р.)
Данія (43,0)	Копенгаген	5, 447 (2006 .)	датська	християнство (лютеранство)	37,304
Ісландія (103,0)	Рейк'явік	0,309699 (2007.)	ісландська	християнство (лютеранство)	40,471
Норвегія (323,0)	Осло	4,68 (2007.)	норвезька	християнство (лютеранство)	53,738
Фінляндія (338,1)	Гельсінкі	5,219 (2003.)	фінська, шведська	християнство (лютеранство)	36,320
Швеція (499,9)	Стокгольм	9,122 (2007.)	шведська	християнство (лютеранство)	37,334

* д.н. – показник на душу населення

Суворий клімат Північної Європи не став перешкодою для відвідування країн цього регіону багаточисленними туристами. Другу чашу терезів визначають:

- незаймана природа Північної Європи;
- чисте повітря;
- мальовничі озера;
- фіорди;
- невисокі, але надзвичайно красиві гори.

Крім того, унікальна культурна спадщина епохи вікінгів, архітектурні споруди, культурні центри є щедрими ресурсами туристичного розвитку країн.

Загальна кількість туристів регіону становить – близько 4,5 млн. осіб, що дає країнам 9,73 млрд. дол. прибутку.

3) *Південна Європа* відстає економічно від високорозвинених країн Європи. Промисловість регіону – це традиційні галузі: переробки сільськогосподарської сировини, харчова, легка, меблева, обробна (табл. 7.3).

Таблиця 7.3 – Південна Європа

Країна (площа, тис. км ²)	Столиця	Населення млн. осіб (рік)	Державна мова	Домінуюча релігія	ВВП (ППС) / д.н.*, дол. США (2008 р.)
Андора (0,467)	Андора-ла- Велья	0,070549 (2005.)	каталонська	християнство (католицизм)	18,000
Ватикан (0,00044)	Ватикан	0,0089 (2000.)	латинська, італійська	християнство (католицизм)	—
Греція (132,0)	Афіни	10,964 (2003.)	грецька	християнство	30,681
Гібралтар (Брит.) (0,006)	Гібралтар	0,03	англійська, іспанська	християнство (католицизм)	18,500
Іспанія (504,7)	Мадрид	40,847 (2006.)	іспанська	християнство (католицизм)	30,589
Італія (301,3)	Рим	58,884 (2006.)	італійська	християнство (католицизм)	30,631
Мальта (0,3)	Валетта	0,37	мальтійська, англійська	християнство (католицизм)	23,971
Португалія (92,3)	Лісабон	10,642 (2007.)	португальська	християнство (католицизм)	22,232
Сан- Марино (0,061)	Сан- Марино	0,029 (2004.)	італійська	християнство (католицизм)	33,000

* д.н. – показник на душу населення

Надзвичайно популярний у туристів регіон середземномор'я. Морські узбережжя, курортні зони, «зелені» острови, вузькі канали, величні Альпи, унікальна культурна спадщина, яка не обмежується лише сучасними пам'ятками, а включає в себе реліквії античної, візантійської, римської, мавританської епохи все це в сукупності є важливим чинником розвитку туристичної індустрії країн Південної Європи.

Кількість туристів у регіоні щороку зростає, і на даний час приблизно становить 130 млн. осіб, що забезпечує країнам 50,3 млрд. дол. Чистого прибутку. Основними туристичними країнами регіону є Іспанія та Італія, до

яких в останні десятиріччя швидкими темпами наближаються Греція, Португалія, Мальта.

4) *Східна (Центральна) Європа* включає країни, які почали формуватися у 90-ті роки ХХ ст., у зв'язку з розпадом колишнього СРСР і соціалістичної системи (табл. 7.4).

Таблиця 7.4 – Східна (Центральна) Європа

Країна (площа, тис. км ²)	Столиця	Населення млн. осіб (рік)	Державна мова	Домінуюча релігія	ВВП (ППС) / д.н.*, дол. США (2008 р.)
Білорусь (207,6)	Мінськ	9,676 (2009 .)	білоруська, російська	християнство (православ'я)	12,313
Естонія (45,1)	Таллінн	1,324 (2006.)	естонська	християнство (лютеранство)	20,561
Латвія (64,5)	Рига	2,27 (2005.)	латиська	християнство (католицизм)	17,106
Литва (65,2)	Вільнюс	3,485 (2006.)	литовська	християнство (католицизм)	18,977
Польща (312,6)	Варшава	38,63 (2005.)	польська	християнство (католицизм)	17,537
Росія (17,075)	Москва	141,920 (2010.)	російська	християнство (православ'я)	15,949
Словаччина (49,0)	Братислава	2,009 (2007.)	словацька	християнство (католицизм)	22,097
Угорщина (93,0)	Будапешт	10,059 (2005.)	угорська	християнство (католицизм)	19,533
Україна (603,7)	Київ	46,00 (2009.)	українська	християнство (православ'я)	7,342
Чехія (78,8)	Прага	10,241 (2005.)	чеська	християнство (католицизм)	25,118

* д.н. – показник на душу населення

Розвитку рекреаційної галузі Східної Європи сприяють природні ресурси: гірські ландшафти Карпат, Криму, Татр, Судету, золоті узбережжя Чорного, Азовського, Балтійського морів, мальовичі озера, цілющі води рік і джерел, культурні та історичні пам'ятки. Не дивлячись на всю унікальність природи, культурної спадщини, туризм у регіоні не набув достатньо високого рівня розвитку (крім Чехії та Словаччини). не отримав значного розвитку, що

пояснюється економічною відсталістю країн, не досить розвиненою інфраструктурою, напруженою політичною ситуацією.

5) *Південно-Східна Європа* охоплює 9 країн колишнього соціалістичного табору, які не ввійшли до попереднього регіону (табл. 7.5).

Таблиця 7.5 – Південно-Східна Європа

Країна (площа, тис. км ²)	Столиця	Населення млн. осіб (рік)	Державна мова	Домінуюча релігія	ВВП (ППС) / д.н.*, дол. США (2008 р.)
Албанія (28,7)	Тирана	3,187 (2009 .)	албанська	іслам	6,897
Болгарія (110,9)	Софія	7,322 (2007.)	болгарська	християнство (православ'я)	12,322
Боснія і Герцеговина (51,1)	Сараєво	4,025 (2005.)	боснійська	іслам, християнство	7,624
Македонія (25,7)	Скоп'є	2,045 (2005.)	македонська	християнство (православ'я)	9,164
Молдова (33,7)	Кишинів	3,395 (2004.)	молдовська	християнство (православ'я)	2,984
Румунія (237,5)	Бухарест	22,276 (2007.)	румунська	християнство (православ'я)	12,600
Чорногорія	Подгоріца	672,180 (2009.)	чорногорська	християнство (православ'я)	11,110
Словенія (20,3)	Любляна	2,638 (2007.)	словенська	християнство (католицизм)	29,521
Хорватія (56,6)	Загреб	4,555 (2007.)	хорватська	християнство (католицизм)	18,575
Сербія (102,2)	Белград	10,2	сербська	християнство (православ'я)	9,600

* д.н. – показник на душу населення

Морський, гірськолижний, спелеотуристичний, мисливський, культурно-

пізнавальний туризм є візитною карткою країн Південно-Східної Європи. Югославія свого часу стала першовідкривачем туристичної індустрії регіону. Зараз усі колишні республіки Югославії володіють та інтенсивно розвивають рекреаційно-туристичну галузь.

3. Значення Європейського Союзу у розвитку економіки Європи

Створення Європейського Союзу вважається найважливішою подією в економічному та політичному розвитку Європи ХХ ст., поряд з виникненням, а потім і розпадом СРСР й соціалістичного блоку.

Історичні корені Євросоюзу сягають післявоєнного періоду середини ХХ ст. Так, після Другої світової війни західноєвропейські країни поставили перед собою питання майбутнього Європи, що, власне, і вважається початком європейської інтеграції. На той час інтеграція була єдиною відповіддю на світові виклики, яку знайшли європейські політики та дипломати. У період 1945 – 1950 років декілька видатних діячів, серед яких – Конрад Аденауер, Вінстон Черчилль, Алкід де Гаспер і Роберт Шуман почали переконувати свої народи «увійти до нової ери», де має панувати новий порядок, заснований на спільних інтересах її народів і націй.

У травні 1950 р. в Парижі міністр закордонних справ Франції Роберт Шуман запропонував новий план часткової економічної інтеграції. Ця ідея належала Жану Моне. 9 травня 1950 р. було підписано Декларацію Роберта Шумана, яка пропонувала створити організацію, здатну контролювати видобування вугілля та виробництво сталі у ФРН та Франції.

План Шумана та Моне був реалізований 18 квітня 1951 р. підписанням Паризького Договору про створення Європейського Співтовариства Вугілля й Сталі, який набрав чинності в липні 1952 р. Членами нової організації стали Франція, ФРН, Італія, Голландія, Бельгія, Нідерланди й Люксембург.

Наступним кроком було ухвалення Римського договору про створення Європейського економічного співтовариства (ЄЕС) та Європейської спільноти з атомної енергії (Євроатом). Документ був підписаний 25 березня 1957 р., і

набрав чинності з 1958 р. Ним передбачалося ліквідація всіх національних бар'єрів на шляху вільного руху товарів, послуг, капіталів та робочої сили між країнами-учасницями, а також перехід до вироблення спільної зовнішньоекономічної, сільськогосподарської й транспортної політики. Крім того, було підписано Конвенцію про спільні для трьох співтовариств (ЄОВС, ЄЕС, Євроатому) інституцій, якими стали Парламентська асамблея (Європейський Парламент) та Європейський Суд. На той момент, кожне співтовариство мало власні інституції: 1967 р. знаменується злиттям трьох співтовариств (ЄОВС, ЄЕС, Євроатому) у єдине Європейське співтовариство. У 1973 р. набула чинності Угода про вільну торгівлю між ЄЕС і ЄОВС з одного боку, та країнами Європейської асоціації вільної торгівлі – з іншого. У 1979 р. завершився процес створення Європейської Валютної Системи (ЄВС), запроваджено ЕКЮ. Введення ЕКЮ мало зменшити коливання валютних курсів, витіснити з міжнародних розрахунків долар США, стимулювати подальший розвиток інтеграційних процесів через забезпечення передумов формування єдиного валютного ринку ЄС.

У 1985 р. підписано програму подальшого розвитку Європейського співтовариства й перетворення його в Європейський Союз («Європа без кордонів»), а потім і досягнення цілковитої інтеграції. У 1992 р. укладена угода між ЄС і Європейською асоціацією вільної торгівлі (ЄАВТ) про створення Європейського Економічного Простору (ЄЕП). Цього ж року прийнято Маастрихтську угоду, суть якої характеризувала новий якісний етап в еволюції ЄС – усунення діючих обмежень вільного руху капіталу в Португалії та Греції.

З 1 листопада 1993 р. Європейське співтовариство перейшло в нову стадію економічної інтеграції. За рішенням держав та урядів країн-членів, організація набула офіційної назви – Європейський Союз. У межах ЄС планується також перехід до політичної інтеграції – створення нової наддержави конфедеративного або федеративного типу. Поступово ЄС набуває рис єдиної державності, контури якої проявляються в економіці, політиці й соціальній сфері.

1 січня 2002 р. з метою покращення умов для співпраці в межах Європи та зниження витрат, пов'язаних з обміном національних валют, запроваджено єдину європейську валюту – євро.

Європейський Союз (The European Union) – інтеграційне об'єднання 27-ми країн на основі спільних людських і демократичних цінностей, яке має на меті досягнення стабільності, миру та процвітання. ЄС є унікальним міжнародним утворенням, адже його держави-члени заснували спільні інституції та делегували їм певну частку свого суверенітету для того, щоб можна було демократично, на загальноєвропейському рівні ухвалювати рішення з конкретних питань, які становлять загальний інтерес. Членами Євросоюзу на сьогодні є: Австрія, Бельгія, Болгарія, Велика Британія, Греція, Данія, Естонія, Ірландія, Іспанія, Італія, Кіпр, Латвія, Литва, Люксембург, Мальта, Нідерланди, Німеччина, Польща, Португалія, Румунія, Словаччина, Словенія, Угорщина, Фінляндія, Франція, Чехія, Швеція. Країнами-кандидатами наразі визнані такі країни, як Македонія, Туреччина й Хорватія. Стосовно України ще в жовтні 2005 р. президент Єврокомісії Жозе Мануел Дурау Баррозу заявив, що майбутнє України – у ЄС. 5 лютого 2010 р. Україні надане право подати заяву на членство в ЄС.

Організаційна структура ЄС побудована за принципом розподілу законодавчої, виконавчої й судової функції.

Діяльність Європейського Союзу заснована на принципі, за яким жодна держава-учасниця не може бути примушена до будь-яких дій без її згоди. Якщо рішення ЄС приймаються більшістю, то вони мають декларативний характер. Для того щоб рішення мали обов'язковий характер, необхідно одностайна підтримка.

Європейський Союз надає гуманітарну допомогу багатьом країнам світу. Останнім часом надання гуманітарної допомоги як частини зовнішньої діяльності Європейської Спільноти набуло особливого значення. Це пов'язано зі збільшенням кількості кризових ситуацій на планеті та прагненням Співтовариства відігравати провідну роль у міжнародних гуманітарних місіях.

З цією метою 1992 р. був створений Офіс гуманітарної допомоги Європейської Комісії (англ. European Commission's Humanitarian Aid Office, ECHO). Його завданням є надання термінової допомоги (продуктів, матеріалів та практичної участі) жертвам природних і суспільних катастроф, і конфліктів за межами Союзу. Надання такої допомоги базується на принципах недискримінації, неупередженості та гуманності. Вона розподіляється партнерами Офісу, а саме, недержавними організаціями, агенціями гуманітарної допомоги ООН та інших міжнародних організацій.

Для того щоб стати членом ЄС, країна повинна мати стійкий демократичний лад, який гарантує верховенство законів, забезпечує права людини, і захист національних меншин. Крім того, держава повинна мати розвинуту ринкову економіку та державну службу, на базі якої може здійснюватися керівництво ЄС. Сам Євросоюз надає фінансову й консультаційну підтримку країнам-претендентам на вступ до організації.

Громадяни країн, які входять до ЄС, можуть вільно пересуватися в межах Європейського Союзу, а також брати участь у навчальних і дослідницьких проектах ЄС. Крім того, Євросоюз активно виступає проти тероризму, бере активну участь у проектах захисту навколишнього середовища та науково-дослідній роботі.

Нині ЄС – найпотужніший суб'єкт зовнішньоекономічних відносин, на який припадає понад 40 % світової торгівлі. Із часів утворення в 1968 р. митного союзу торговельні відносини між країнами-учасницями ЄС не мали митних бар'єрів, однак, їх продовжували регулювати так звані адміністративні (нетарифні) обмеження. Запровадження єдиних зовнішньоторговельних тарифів стандартизувало торговельні відносини країн ЄС з іншими державами. У результаті створення єдиного ринку господарство країн-учасниць ЄС сьогодні тісно пов'язане. Понад 60 % зовнішньоторговельних операцій здійснюється в межах об'єднання.